

Cumhuriyet'in İlk 100 Yılında Mecliste Bulunan Siyasi Partiler

Rabia YURDAKÖK*

Öz

Siyasi Partileri konu alan bu çalışmamızda Cumhuriyet'in ilanından sonraki ilk 100 yılda gerçekleşen seçimlerde meclise girebilen siyasi partiler kronolojik olarak ele alınmıştır. Mecliste bulunan siyasi partileri derleyerek kaleme almamızın en önemli sebebi 100 yıl içerisinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin siyasi partiler ışığında zaman içerisindeki değişimini ve dönüşümünü göstermektir. Bugüne kadar gerçekleşen seçimler ve meclisin faaliyetlerini ihtiva eden çalışmalar yapılmış olsa da bu çalışmalar meclisin değişim ve dönüşümünü net olarak belirtememiştir. Var olan çalışmalar da popüler kültür yazılarından öteye gidememiştir. Dolayısıyla bu konudaki akademik boşluk giderilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Meclis, Siyasi Parti, Seçim, Demokrasi, TBMM.

* Uzman, Dumlupınar Üniversitesi, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3062-604X>, E-mail: rabiayurd@gmail.com.

Yurdakök, R. (2023). Cumhuriyet'in İlk 100 Yılında Mecliste Bulunan Siyasi Partiler. Akademik Açı, 3(2), s. 277-299. doi: 10.59597/akademikaci.1354119

Political Parties in the Parliament in the First Century of The Republic

Rabia YURDAKÖK

Abstract

In this study, which is about political parties, the political parties that were able to enter the parliament in the elections that took place in the first 100 years after the proclamation of the Republic were discussed chronologically. The most important reason why we compile and write the political parties in the parliament is to show the change and transformation of the Turkish Grand National Assembly in the light of political parties in 100 years. Although there have been studies covering the elections and the activities of the assembly so far, these studies could not clearly indicate the change and transformation of the assembly. Existing studies could not go beyond popular culture writings. Therefore, the academic gap on this subject has been tried to be filled.

The main sources of our work are primarily the reports of the Supreme Election Board. Based on these reports, the existence of political parties entering the parliament was determined. The Minutes of the Grand National Assembly of Turkey and the activities of the political parties were taken in to consideration. At the same time, the news in the newspapers of the period gave information about the formation of political parties. The findings thus obtained were supported by the academic information in the studies conducted in this field.

Keywords: Council, Political Party, Election, Democracy, TBMM.

Giriş

Cumhuriyet'in İlk 100 Yılında Mecliste Bulunan Siyasi Partiler ismini taşıyan bu çalışmayı ortaya koymamızın amacı 100 yıl içerisinde mecliste milletvekili ile var olan siyasi partileri genel bir çerçevede görebilmektir. Böyle bir çalışmanın ortaya konulmasının amacı mecliste var olan siyasi partilerin hepsini görebileceğimiz bir akademik kaynağımızın mevcut bulunmamasıdır. Bu makale ile siyasi tarih alanında bir perspektif oluşturulmaya çalışılmıştır. Makalenin önemi ise var olan çalışmaları şekillendirip yeni bir bakış açısı sunabilmektir. Bu şekilde ortaya atılan düşünce çeşitli kaynaklar ile desteklenmektedir.

Çalışma oluşturulurken izlenen en önemli yöntem seçimlerin gerçekleştiği dönemi anlatan birinci el kaynaklardır. Bu kaynakların başında dönem gazeteleri gelmektedir. Dönem gazetelerinde geniş bir literatür çalışması yapıldıktan sonra bu bilgiler ışığında var olan bütün araştırma-inceleme eserleri incelenmiştir. Elde edilen veriler karşılaştırılarak bilgi eksikliği veya yanlışlığı giderilmiştir. Ortaya çıkan bulgular ile bu çalışma oluşturulmuştur.

Çalışmamız 1923 yılında cumhuriyeti ilanı ile 2023 yıllarını kapsamaktadır. Bu 100 yıllık süre içerisinde birçok seçim gerçekleşmiştir. Bu seçimlerde yeterli sayıyı ve oy oranını sağlayabilen siyasi partiler meclise girebilmiştir. Çalışmamız bu 100 yıl içerisinde mecliste bulunan siyasi partileri baz almaktadır.

I. Dünya Savaşı'ndan sonra imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması ile Osmanlı Devleti fiilen yok sayılmıştır. Osmanlı Devleti savaşı kaybettiği için toprakları İtilaf Devletleri tarafından paylaşılacaktır. Osmanlı padişahu

tahtta olmasına rağmen devleti yönetebilecek gücü olmadığı için güçler birliğini alabilen yeni bir meclise ihtiyaç duyulmaktaydı. Bu durum da Büyük Millet Meclisi'nin açılmasını gerekli kılmıştır.

İlk meclis oluşumu Osmanlı Devleti'nin son yıllarında devletin kötü gidişatını önlemek amacıyla kurulmuştur. Bu meclis padişahın yanında bir karar verme merci oluşturması için vardı. Ancak Osmanlı Meclisi'nde sadece milletvekilleri mevcuttur. Bu mecliste siyasi partiler yer almamaktadır. 1920 yılına gelindiğinde Büyük Millet Meclisi açıldı. Bu meclisin de tek amacı Kurtuluş Savaşı'nı kazanmaktı. Bu sebeple Osmanlı Dönemi'nde açılan meclis ve 1920 yılında açılan birinci meclis de günümüzde var olan meclis işleyişine benzememektedir.

1923 yılında Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte yeni bir meclis oluşturulmuş ve bu meclis güçler birliğinin ilkesi olan yürütme faaliyetleri ile göreve başlamıştır. Bu meclise siyasi partiler ve milletvekilleri halkın oyu ile seçilmekteydi. Zaman zaman bu seçimlerde aksamalar olsa da 100 yıl boyunca mecliste bulunan siyasi partiler demokrasi çerçevesinde işlevlerini yerine getirmiştir.

29 Ekim 1923 tarihi itibarıyla Türkiye Cumhuriyeti'nin yönetim şekli Cumhuriyet olarak kabul edilmiştir. Bu yönetim şekline göre halk, kendisini yönetecek kişileri hür iradesiyle seçmektedir. Seçilen bu kişiler belirli bir süre içerisinde ülkeyi yönetmektedir. 600 yılı aşkın bir zaman sonra Anadolu topraklarında ilk defa halk, kendisini yönetecek kişileri seçeceği için bu seçime katılım oranı düşüktür. Bunun en önemli örneği Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında gerçekleşen çok partili sisteme geçiş döneminde görülmektedir. Değişimler toplum nezdinde bir anlık değil belirli

bir zaman isteyen süreçlerde gerçekleşmektedir. Halk içerisindeki yaşanan çeşitli değişim ve dönüşümler bir zaman sonra devlet yönetimini çok partili hayata geçirmiştir.

1923-1950 Yılları Arasında Gerçekleşen Seçimler

Türkiye Cumhuriyeti'nde 1923 ile 1950 yılları arasında yedi kez seçim gerçekleşmiştir. Bu yedi seçimin hepsinde Cumhuriyet Halk Partisi tek başına iktidara gelmiştir. Cumhuriyet'in ilanından sonra çok partili sisteme geçilmeye çalışılsa da bu halk nezdinde kabul görmedi. Çünkü halk monarşi yönetiminden ayrılmış ve bu yeni sisteme adapte olmaya çalışıyordu. 1946 seçimlerine kadar tek bir parti mecliste ve yönetimde olduğu için bu döneme tek partili dönem de denilmektedir. 1946 seçimi ile tek partili dönem sona ermiş ve siyasette çok partili hayata geçiş sağlanmıştır.

Savaş meclisi olarak da bilinen Büyük Millet Meclisi, 15 Nisan 1923 tarihinde son kez toplanarak görevini sonlandırmıştı. Ancak bir diğer meclis kurulana kadar önceki meclis ülkeyi yönetme hakkına sahipti. 26 Kasım 1922 tarihinde yeni bir seçim yapılacağı haberi verilmişti (İba, 2020: 126). Bu sebeple birinci meclis bir süre daha yönetimde kaldı. Mustafa Kemal, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti başkanı olarak bir beyanname yayınladı. Bu beyanname 1923 seçimleri için adeta bir seçim propagandasıydı (Kurtcephe, 2015: 268).

1923 seçimleri yapılmadan önce ilk olarak ülkede oy kullanacak erkek nüfus tespit edildi. Seçim bürosu olarak Rauf Bey'in İstasyon'daki evi kullanıldı. Milletvekili aday listesi belirleme yetkisi birinci grup ve Mustafa Kemal Paşa'nın sorumluluğunda idi. Seçimler 1 Nisan 1923 günü başlayarak

aynı yılın ağustos ayına kadar devam etmişti. Bu dönemde aday gösterilen bütün milletvekilleri Halk Fırkası tarafından aday gösterildiği için bütün adaylar meclise girebilmiştir. Bu milletvekillerinin sayısı 287 idi (Demirel, 2014: 3). Bu dönemde siyasi parti olan Halk Fırkası ismini Cumhuriyet Halk Fırkası olarak değiştirmiş ve ülkeyi yönetmektedir. 11 Ağustos 1923 tarihi itibarıyla yeni meclis görevine başlamıştır.

1927 yılında gerçekleşen seçimlerden önce ülkenin bütün illerinde seçim hazırlığı başladı. Dört yıllık yönetim sürecinde Cumhuriyet Halk Fırkası ile devlet yönetimi bir arada çalışmalarını sürdürmüştür. Türkiye Cumhuriyeti yeni kurulan bir devlettir. Bu sebeple ülkenin dört bir yanında var olan başta topraklar olmak üzere birçok veriler kayıt altına alındı (Kireççi, Çekiç, 2020: 161). 1927 seçimleri Cumhuriyet Dönemi'nin ilk genel seçimi idi. 1927 seçimine göre seçilen meclis ülkeyi dört yıl yönetecektir (Tuncer, 2002: 77). Bu seçimi Cumhuriyet Halk Fırkası kazanmış ve 316 milletvekili ile meclise girmiştir. Ancak bu seçimde halkın sadece %20'si oy kullanmıştır. Meclisin ilk toplantısı 1 Kasım 1927 tarihinde gerçekleşmiştir. Böylece mecliste yeni bir dönem başlamış oldu. Bu dönemde kurulan meclis hızlı kararlar alan ve uygulayan bir meclis olarak tarihe geçmiştir (Kireççi, Çekiç, 2020: 168-170).

1931 yılında gerçekleşen seçimde diğer seçimlere göre ilk defa farklı bir uygulama getirildi. Mecliste muhalefetin fikirlerine de yer verildi. Birçok ilden Cumhuriyet Halk Fırkası'ndan milletvekili gösterilmedi. Böylece Cumhuriyet Halk Fırkası'nın milletvekili çıkarmadığı illerden bağımsız milletvekilleri meclise girebilecektir (Atılğan, Saraçoğlu, 2015: 259). Bu seçimde Türkiye genelinde bağımsız milletvekili sayısı sadece 30 idi (Akşam

Gazetesi, 1931: 1). Cumhuriyet Halk Fırkası'nın meclise girebilen milletvekili sayısı ise 287 idi (Yılmaz, 2020: 195). Bu meclis döneminde Mustafa Kemal Paşa cumhurbaşkanı, İsmet Paşa da başbakandır. Bu dönemde parti devlet bütünleşmesi yaşanmaya başlamıştır (Özkan, Çiftçi, 2020: 213).

1934 yılında anayasanın 10 ve 11. maddelerinde değişiklik yapılarak kadınlara seçme ve seçilme hakkı tanındı (Uyar, 1998: 89). Buna göre 1935 yılında gerçekleşen seçimlerden itibaren her seçimde 22 yaşından itibaren kadınlar da oy kullanabilecektir. 30 yaşından itibaren de seçilme hakkına sahip olabilecektir (Demirel, 2014: 1). Bu seçimde 18 kadın milletvekili, 13 bağımsız milletvekili, 368 Cumhuriyet Halk Fırkası'ndan milletvekili olmak üzere mecliste toplam 399 milletvekili yer aldı (Özkan, Çiftçi, 2020: 217). Mustafa Kemal Paşa ise 4. kez cumhurbaşkanı seçilmiştir.

Seçimlerden sonra toplanan kongrede dil devrimi gerekçesi ile Cumhuriyet Halk Fırkası'nın adı Cumhuriyet Halk Partisi olarak değiştirildi (Gülcan, 2001: 81). 1938 yılında Mustafa Kemal Atatürk'ün vefat etmesi ile birlikte Cumhuriyet Halk Partisi'nin başına İsmet İnönü geçti (Özkan, Çiftçi, 2020: 213). Seçimler ise 1939 yılında gerçekleşti. Bu seçimde İsmet İnönü cumhurbaşkanı, Refik Saydam başbakan oldu. Mecliste çoğunluğu sağlayan Cumhuriyet Halk Partisi'nin 420 milletvekili vardır. Dört kişi de bağımsız milletvekili idi (Akşam Gazetesi, 1939: 1).

1943 yılında gerçekleşen seçimler II. Dünya Savaşı esnasında gerçekleşmiştir. Bu seçimin sonuçlarına göre Cumhuriyet Halk Partisi'nden 451 milletvekili ve 4 bağımsız milletvekili olmak üzere toplamda 455 milletvekili meclise girebilmiştir (Vakit Gazetesi, 1943: 1). 1943 seçimlerinde meclise giren milletvekilleri sadece üç yıl görevde kalabilmiş ve 1946 yılında

erken seçime gidilmiştir. 1946 yılında erken seçim olmasının sebebi ise II. Dünya Savaşı'nın bitmesiydi. II. Dünya Savaşı'nın sonucuna göre devletler adeta yeniden inşa edilirken Türkiye Cumhuriyeti de seçime gitmiştir (Türkan, Çınar, 2020: 62-70).

1946 seçimleri ile birlikte Türkiye Cumhuriyeti tarihinde yeni bir dönem başlamıştır. Bu seçim döneminde Türkiye Cumhuriyeti çok partili hayata geçmiştir. 1946 seçimleri için Nuri Demirağ, Milli Kalkınma Partisi'ni kurarak seçime girdi (Çakırbaş, 2020: 200-250). Cumhuriyet Halk Partisi mensubu olan Celal Bayar da partiden ayrılarak Demokrat Parti isimli bir parti kurdu. Bu dönemde bu iki parti dışında birçok parti daha oluşmaya başladı. Ancak onların kuruluş hazırlıkları 1946 seçimlerine yetişemediği için seçime giremediler.

1946 yılında gerçekleşen seçim şaibeli seçim olarak da bilinmekteydi (Cumhuriyet Gazetesi, 1946: 1). Çünkü bu seçimde açık oy gizli tasnif sistemi uygulanmıştır (Türkiye İstatistik Kurumu, 2012: XII). Halkın %75'inin katıldığı seçimde Cumhuriyet Halk Partisi 395 milletvekili ile meclise girmiştir. Cumhuriyet Halk Partisi dışında mecliste, Demokrat Parti'den 66 milletvekili ve bağımsız olarak da 7 milletvekili vardır (Tekin, Okutan, 2020: 308). 1946 seçimleri ile birlikte Türkiye Cumhuriyeti tarihinde ilk defa mecliste Cumhuriyet Halk Partisi dışında başka parti de yer almıştır.

1950-1980 Yılları Arasında Gerçekleşen Seçimler

1950 ile 1980 yılları arasında sekiz kez seçim gerçekleşmiştir. Bu dönemde seçimlere ilaveten üç koalisyon hükümeti, iki askeri darbe ve bir muhtıra uygulandığı görülmektedir. Seçimlerin sonucunda ilk defa

Cumhuriyet Halk Partisi dışında Demokrat Parti ve Adalet Partisi tek başına iktidara gelmiştir (Eroğul, 2014: 85-90).

1950 seçimleri ile birlikte Türkiye Cumhuriyeti tarihinde ilk defa halk tarafından kendilerini yönetmesi için başka bir parti seçilmiştir. 1950 seçimine Demokrat Parti, Cumhuriyet Halk Partisi, Millet Partisi, Toprak Emlak ve Serbest Teşebbüs Partisi, Milli Kalkınma Partisi, İşçi Çiftçi Partisi ve Türk Sosyal Demokrat Partisi de katıldı (Küçük, 2020: 336). 14 Mayıs 1950 tarihinde gerçekleşen seçimde %55 oy oranı ile Demokrat Parti tek başına iktidara gelmiştir (Milliyet Gazetesi, 1950: 1). 1950 seçimlerinde 27 yıldır iktidar partisi görevini sürdüren Cumhuriyet Halk Partisi de %39 oy oranı ile muhalefet partisi olmuştur (Kaynar, 2015: 8). Bu seçime halkın %88'i katıldı. Bu oran 1950 yılına kadar seçime katılım oranları içinde en yüksek orandır. 1950 seçimlerinde mecliste milletvekili sayıları Demokrat Parti'nin 416, Cumhuriyet Halk Partisi'nin 69, Millet Partisi 1 ve bağımsız 1 milletvekili idi (ysk.gov.tr 22.08.2023).

Dört yıl sonra 1954 yılında gerçekleşen seçimlere Demokrat Parti, Cumhuriyet Halk Partisi, Cumhuriyetçi Millet Partisi, Türkiye Köylü Partisi, Demokrat İşçi Partisi katıldı (Miş, 2020: 363). Demokrat Parti %58 oy oranı ile iktidardaki yerini korudu (Cumhuriyet Gazetesi, 1954: 1). Mecliste milletvekili sayısı 503'e yükselmiştir. Cumhuriyet Halk Partisi %35 oy oranı ile 31 milletvekiline sahiptir. Osman Bölükbaşı tarafından kurulan Cumhuriyetçi Millet Partisi %5 oy oranı ve 5 milletvekili ile meclise girmiştir (Öztürk, 2017: 182). Bağımsız olarak 2 milletvekili de mecliste yerini almıştır (ysk.gov.tr 22.08.2023).

1954 seçimlerinden sonra 1958 yılında seçim yapılacaktı. Ancak ülke içerisindeki ekonomik sıkıntılar ve iktidar ile muhalefet arasında artan gerginlik ülkeyi erken seçime götürdü. Seçimler 1957 yılında gerçekleşti (Göknel, 2019: 435). 1957 seçimlerine Demokrat Parti, Cumhuriyet Halk Partisi, Cumhuriyetçi Millet Partisi, Vatan Partisi ve Halkçı Parti katıldı (Şavklı, 2020: 398). Demokrat Parti %48 oy oranı ile tek başına iktidar oldu (Milliyet Gazetesi, 1957: 1). Demokrat Parti'nin mecliste milletvekili sayısı 424 idi. Cumhuriyet Halk Partisi'nin %41 oy oranı ile 178 milletvekili, Cumhuriyetçi Millet Partisi'nin %6 oy oranı ile 4 milletvekili, Hürriyet Partisi'nin %3 oy oranı ile 4 milletvekili vardır (ysk.gov.tr 22.08.2023).

1960 yılına gelindiğinde ülke içerisinde siyasi tartışmalar had safhaya ulaşmıştır. Demokrat Parti ve Cumhuriyet Halk Partisi taraftarları sürekli kavga ediyordu (Eroğul, 2014: 230). İktidarda olan Demokrat Parti olayların önüne geçemeyince 27 Mayıs 1960 tarihinde Türk Silahlı Kuvvetleri adına Millî Birlik Komitesi ülke yönetimine el koyarak darbe yaptı.

1960 askeri darbesinden sonra Türkiye Cumhuriyeti'nde gerçekleşen ilk seçim 1961 seçimleridir. Bu seçimde Adalet Partisi, Cumhuriyet Halk Partisi, Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi ve Yeni Türkiye Partisi yer almıştır (Milliyet Gazetesi, 1961: 1). Seçim sonuçlarına göre Cumhuriyet Halk Partisi %36 oy oranı ile 173 milletvekili, Adalet Partisi'nin %34 oy oranı ile 158 milletvekili, Yeni Türkiye Partisi'nin %13 oy oranı ile 56 milletvekili ve Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'nin %14 oy oranı ile 54 milletvekili meclise girebilmiştir (Komşuoğlu, 2020: 447). Ancak bu siyasi partilerin hiçbiri mecliste çoğunluğu sağlayamadığı için tek başına iktidara gelemedi. Bu sebeple ülke yönetimi için koalisyon yapılması gerekiyordu. Oy oranı en

yüksek olan Cumhuriyet Halk Partisi, Adalet Partisi ile koalisyon yapmaya karar verdi. İsmet İnönü başkanlığında bulunan Cumhuriyet Halk Partisi ve Ragıp Gümüşpala başkanlığında bulunan Adalet Partisi koalisyonu, Türkiye Cumhuriyeti tarihinde gerçekleşen ilk koalisyon hükümetidir (Ayata, Takkaç, 2021:114).

Koalisyon hükümeti ile geçen dört yılın sonunda 1965 seçimleri yapıldı. Bu seçimde Süleyman Demirel'in başında bulunduğu Adalet Partisi %52 oy oranı ile 240 milletvekili olarak tek başına iktidara geldi (Göknel, 2019: 447). Mecliste bulunan diğer partiler ise Cumhuriyet Halk Partisi 134 milletvekili, Millet Partisi 31 milletvekili, Yeni Türkiye Partisi 19 milletvekili, Türkiye İşçi Partisi 14 milletvekili, Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi 11 milletvekili ve bağımsız 1 milletvekili idi (ysk.gov.tr 22.08.2023).

Dört yıl sonra gerçekleşen 1969 seçimlerinde Adalet Partisi %46 oy oranı ile iktidarda kalmayı sürdürüyordu (Karataş, 2022: 25). Mecliste milletvekili sayısı 256 idi. 1969 seçimleri sonucuna göre muhalefette bulunan partiler de değişmiştir. 143 milletvekili ile Cumhuriyet Halk Partisi, Güven Partisi 15 milletvekili, Millet Partisi 6 milletvekili, Milliyetçi Hareket Partisi 1 milletvekili, Birlik Partisi 8 milletvekili, Türkiye İşçi Partisi 2 milletvekili, Yeni Türkiye Partisi 6 milletvekili ve bağımsız 13 milletvekili mecliste yerini almıştır (Komşuoğlu, 2020: 490).

1970'li yılların başında Türkiye'de siyasi partilerin içinde bazı değişimler yaşandı. 12 Mart 1971 Muhtırası ile Süleyman Demirel başbakanlıktan istifa ederek yerini Nihat Erim'e bıraktı (Karataş, 2022: 27). Muhalefet partisi olan Cumhuriyet Halk Partisi içerisinde de İsmet İnönü ve partinin genel sekreteri Bülent Ecevit arasında seçim yapılarak Bülent Ecevit

Cumhuriyet Halk Partisi'nin başına geçti (Komşuoğlu, 2020: 499). Böyle bir siyasi ortamda 1973 seçimine gidildi. Bu seçimde Adalet Partisi % 29 oy oranı ve 149 milletvekili, Cumhuriyet Halk Partisi %33 oy oranı ve 185 milletvekili, Milliyetçi Hareket Partisi %3 oy oranı ve 3 milletvekili, Milli Selamet Partisi %11 oy oranı ve 48 milletvekili, Demokrat Parti %11 oy oranı ve 45 milletvekili, Cumhuriyetçi Güven Partisi %5 oy oranı ve 13 milletvekili, Türkiye Birlik Partisi %1 oy oranı ve 1 milletvekili, bağımsız 6milletvekili meclise girdi (ysk.gov.tr 22.08.2023).

Ancak bu seçimde hiçbir siyasi parti mecliste çoğunluğu sağlayabilecek kadar milletvekili alamamıştı. Bu sebeple koalisyon hükümeti kurulacaktır. Cumhuriyet Halk Partisi diğer partilere göre oy oranı daha yüksek olduğu için koalisyonu Bülent Ecevit kurdu. Bu koalisyon Cumhuriyet Halk Partisi ile Milli Selamet Partisi arasındaydı (Atılğan, Saraçoğlu, 2015: 692). Ancak bir süre sonra Bülent Ecevit istifa edince koalisyon kurma sırası oy oranı en yüksek ikinci partiye geçti. Adalet Partisi, Milliyetçi Hareket Partisi, Milli Selamet Partisi ve Cumhuriyetçi Güven Partisi ile koalisyon oluşturularak I. Milliyetçi Cephe Hükümeti kuruldu (Milliyet Gazetesi, 1975: 1).

Süleyman Demirel başkanlığındaki I. Milliyetçi Cephe Hükümeti'nin görev süresi dolunca 1977 yılında seçime gidildi. 1977 seçiminin sonucunda Cumhuriyet Halk Partisi 213 milletvekili, Adalet Partisi 189 milletvekili, Milli Selamet Partisi 24 milletvekili, Milliyetçi Hareket Partisi 16 milletvekili, Cumhuriyetçi Güven Partisi 3 milletvekili, Demokrat Parti 1 milletvekili ve bağımsız 4 milletvekili olmak üzere meclise girebildiler (Ataay, 2020: 541). Ancak bu partilerin içerisinde çoğunluğu sağlayabilecek bir parti yoktu. Bu

sebeple hükümeti kurabilmek için Cumhuriyet Halk Partisi ve Adalet Partisi koalisyon hükümetini oluşturdu.

1978 yılında Adalet Parti'li bazı milletvekilleri Bülent Ecevit'i destekleyince Bülent Ecevit, mecliste çoğunluğu sağladı. II. Milliyetçi Cephe Hükümeti iktidardan çekilerek yerine III. Ecevit Hükümeti kuruldu. Bülent Ecevit'e destek veren milletvekilleri içerisinde usulsüzlük yapanlar mevcuttu. Bunun üzerine Bülent Ecevit de istifa etmek durumunda kaldı (Atılğan, Saraçoğlu, 2015: 679). 1979 yılına gelindiğinde ülke içerisinde sağ ve sol diye adlandırılan bazı gruplaşmalar görülmeye başlandı. Bu iki grup arasında meydana gelen tartışmalar, kavgaya ve silahlı çatışmalara kadar uzadı. Ülke içerisindeki karışıklıklar artmıştı. Bu sebeple Türk Silahlı Kuvvetleri Kenan Evren öncülüğünde 12 Eylül 1980 tarihinde darbe yaparak hükümete el koydu.

1980-2023 Yılları Arasında Gerçekleşen Seçimler

1980 ile 2023 yılları arasında 11 seçim gerçekleşmişti ve bu süreçte birtakım farklılıklar meydana gelir. İlk defa baraj sınırı geldi ve siyasi partiler %10 oy oranına sahip olamazsa barajın altında kalacak ve meclise giremeyeceklerdir. Siyasi partiler bunun önüne geçebilmek için ilk defa aralarında ittifaklar oluşturmaya başladılar. Ayrıca ittifakların yanı sıra bu dönemde ilk defa üçlü koalisyon hükümeti kurulmuştur.

1977 seçiminden altı yıl sonra 1983 yılında bir seçim gerçekleştir. 1983 seçimine Turgut Özal tarafından yeni kurulan Anavatan Partisi de katıldı. Anavatan Partisi'nin katıldığı ilk seçim olmasına rağmen %45 oy oranı ve 211 milletvekili ile bu parti iktidara geldi (Dursunoğlu, 2022: 256). 1983 seçiminde

Halkçı Parti %30 oy oranı ve 117 milletvekiline sahipti. Milliyetçi Demokrasi partisi ise %23 oy oranı ve 71 milletvekili mecliste yerini almıştır. (Türkiye İstatistik Kurumu, 2012: 93-94).

1980 askeri darbesi o dönem siyasette aktif rol alan Bülent Ecevit ve Süleyman Demirel'e darbeden sonra siyasi yasak gelmiştir. 1987 yılında yapılan halk oylaması ile siyasi yasak kaldırılınca 1987 seçimlerine Bülent Ecevit Demokratik Sol Partisi'nin, Süleyman Demirel Doğru Yol Partisi'nin, Alparslan Türkeş Milliyetçi Çalışma Partisi'nin ve Necmettin Erbakan Refah Partisi'nin genel başkanları olarak siyasi hayatlarına geri dönmüşlerdir (Dursunoğlu, 2022: 285).

1987 seçiminde %36 oy oranıyla 292 milletvekili çıkaran Turgut Özal'ın başkanlığını yaptığı Anavatan Partisi tek başına iktidara gelir (Cumhuriyet Gazetesi, 1987: 1). Mecliste Anavatan Partisi'nin yanı sıra Doğru Yol Partisi'nden 59 milletvekili, Sosyal Demokrat Halkçı Partisi'nden 99 milletvekili de vardır (Akgün, Çelik, 2020: 622). Demokratik Sol Parti, Refah Partisi ve Milliyetçi Çalışma Partisi'nin oy oranları %10'luk barajın altında kaldığı için meclise giremediler (Zariç, 2021: 1988).

1991 seçimlerinde ilk defa siyasi partiler arasında seçim ittifakı görülmektedir. Bunun sebebi siyasi partilerin %10 seçim barajını geçmek istemeleriydi (Dursunoğlu, 2022: 74). Örneğin Demokratik Merkez Partisi ile Doğru Yol Partisi ittifak kurmuştur. Bu seçimde Anavatan Partisi %24 oy oranı ile 115 milletvekili, Demokratik Sol Parti %10 oy oranı ile 7 milletvekili, Doğru Yol Partisi %27 oy oranı ile 178 milletvekili, Refah Partisi %16 oy oranı ile 62 milletvekili, Sosyal Demokrat Halkçı Partisi %20 oy oranı ile 88 milletvekiline ulaşarak meclise girdiler (Gençkaya, 2020: 660). 1991

seçimlerinde ittifak kurup birleşen bütün siyasi partiler meclise girebilmişlerdir. Ancak oy oranı olarak hükümet kurabilecek yeterli milletvekili sayısına sahip olamadılar. Bu sebeple Süleyman Demirel başkanlığındaki Doğru Yol Partisi ile Erdal İnönü başkanlığındaki Sosyal Demokrat Halkçı Parti birleşerek koalisyon hükümeti kurdu (Karataş, 2022: 152).

Dört yıllık koalisyon hükümeti döneminden sonra 1995 yılında ülke seçime gitti. 1995 seçiminde Refah Partisi %21 oy oranı ile 158 milletvekili, Anavatan Partisi %19 oy oranı ile 132 milletvekili, Doğru Yol Partisi %19 oy oranı ile 135 milletvekili, Demokratik Sol Parti %14 oy oranı ile 76 milletvekili, Cumhuriyet Halk Partisi %10 oy oranı ile 49 milletvekili seçilerek meclise girebildiler. Bu oy oranları siyasi partilere, hükümeti tek başına kurma imkanı sağlamıyordu. Bu sebeple Necmettin Erbakan başkanlığındaki Refah Partisi ile Tansu Çiller başkanlığındaki Doğru Yol Partisi koalisyon hükümeti kurdu (Tosun, 2020: 701-703). Ancak bu hükümet döneminde 28 Şubat 1997 günü postmodern bir darbe gerçekleşti (Cumhuriyet Gazetesi, 1997: 1). Türk Silahlı Kuvvetleri, hükümeti istifaya zorlayınca hükümet düştü. Bu sebeple yeni hükümeti Bülent Ecevit ve Mesut Yılmaz birleşerek kurdu (Göknel, 2019: 482). 1999 yılı seçimlerinde Bülent Ecevit başkanlığındaki Demokratik Sol Parti %22 oy ile 136 milletvekili aldı. Devlet Bahçeli başkanlığındaki Milliyetçi Hareket Partisi %18 oy oranı ile 129 milletvekili oranına sahiptir. Recai Kutan başkanlığındaki Fazilet Partisi %15 oy oranı ile 111 milletvekili mevcuttur. Anavatan Partisi'nin oy oranı %13 ve 86 milletvekili, Doğru Yol Partisi'nin oy oranı %12 ve 85 milletvekili vardı (Türkiye İstatistik Kurumu, 2012: 93-94). 1999 seçimine giren partilerin aldıkları oy oranı siyasi partilerin tek başına

hükümeti kurabilecek milletvekili sayısını tamamlamıyordu. Bu sebeple Bülent Ecevit başkanlığında Devlet Bahçeli ve Mesut Yılmaz ile bir koalisyon hükümeti kuruldu (Gözler, 2011: 610). Ülkenin içinde bulunduğu ekonomik bunalımlar sebebi ile dört yıl sonra olacak seçimi beklemeyerek 2002 yılında ülke erken seçime gitti.

Erken seçim tarihi 3 Kasım 2002 idi (Göknel, 2019: 485). Bu seçime yeni kurulan Adalet ve Kalkınma Partisi de katıldı. 2002 seçimlerinde Adalet ve Kalkınma partisi %34 oy oranı ve 363 milletvekili ile tek başına iktidara gelerek hükümeti kurdu. Mecliste Adalet ve Kalkınma Partisi'nin yanı sıra Cumhuriyet Halk Partisi'nden 178 milletvekili ve bağımsız 9 milletvekili de vardı. 2002 seçimine giren diğer 16 siyasi parti barajı geçemediği için meclise girememiştir (Türkiye İstatistik Kurumu, 2012: 93-94). 2007 yılında gerçekleşen seçimde Adalet ve Kalkınma Partisi ve Cumhuriyet Halk Partisi'nin yanında Milliyetçi Hareket Partisi'nden ve bağımsız olarak da milletvekilleri meclise girmiştir. Adalet ve Kalkınma Partisi'nden 341 milletvekili, Cumhuriyet Halk Partisi'nden 112 milletvekili, Milliyetçi Hareket Partisi'nden 71 milletvekili ve bağımsız 26 milletvekili mecliste bulunuyordu (Şadoğlu, 2020: 804).

2011 yılında gerçekleşen seçimlerde çıkan sonuç 2007 seçim sonuçlarından biraz farklıydı. 2011 seçimlerinde diğer partilere ek olarak Büyük Birlik Partisi %6 oy oranı ile 29 milletvekili olarak meclise girmiştir. Bunun dışında Adalet ve Kalkınma Partisi'nden 327 milletvekili, Cumhuriyet Halk Partisi'nden 135 milletvekili, Milliyetçi Hareket Partisi'nden 53 milletvekili ve bağımsız 36 milletvekili de mecliste yerini almıştır (Şık, 2022: 195).

7 Haziran 2015 seçimine katılan siyasi partiler hükümeti kurabilmek için mecliste yeterli üstünlüğü sağlayamamışlardır. Koalisyon denemeleri de başarısızlıkla sonuçlanınca 1 Kasım 2015 tarihinde seçim yenilenir (Altunoğlu, 2015: 9). Bu seçime göre Adalet ve Kalkınma Partisi%49 oy oranı ve 317 milletvekili ile tek başına iktidara geldi. Mecliste Ak Parti dışında 134 milletvekili ile Cumhuriyet Halk Partisi, 40 milletvekili ile Milliyetçi Hareket Partisi ve 59 milletvekili ile Halkların Demokratik Partisi de mecliste bulunuyordu. Seçime giren diğer siyasi partiler barajın altında kaldığı için meclise girememişlerdir.

2018 yılında gerçekleşen seçimde Adalet ve Kalkınma Partisi diğer partilere göre üstünlüğünü korumaya devam ederek %51 oy oranı ve 295 milletvekili ile tek başına iktidara gelerek hükümeti kurmuştur. 146 milletvekili ile Cumhuriyet Halk Partisi, 49 milletvekili ile Milliyetçi Hareket Partisi, 67 milletvekili ile Halkların Demokratik Partisi ve 43 milletvekili ile İyi Parti meclise girmiştir (Şık, 2022: 76).

100 yıllık tarihin son seçimi olan 2023 seçimlerine siyasi partilerin oluşturduğu ittifaklar ile seçime gidildi (Duran, Miş, Babacan, 2023: 2014). Cumhur İttifakı adını alan oluşumda Adalet ve Kalkınma Partisi, Milliyetçi Hareket Partisi, Büyük Birlik Partisi ve Yeniden Refah Partisi yer aldı. Bu ittifakın oy oranı %49 toplam milletvekili sayısı 323 idi. Çoğunluğu sağladığı için ittifakın başını çeken Adalet ve Kalkınma Partisi hükümeti kurdu. Millet İttifakı Cumhuriyet Halk Partisi, İyi Parti, Saadet Partisi, Demokrat Parti, Gelecek Partisi, Demokrasi ve Atılım Partisi yer alıyordu. Bu ittifak %35 oy oranı ile 212 milletvekiline sahiptir. Meclise girebilen diğer ittifak Emek ve Özgürlük İttifakı idi. Bu ittifakta Halkların Demokratik Partisi, Türkiye İşçi

Partisi, Emek Partisi, Demokratik Bölgeler Partisi, Emekçi Hareket Partisi, Toplumsal Özgürlük Partisi, Yeşiller ve Sol Gelecek Partisi ve Sosyalist Meclisler Federasyonu bulunmaktadır. Bu ittifak %10 oy oranı ile 65 milletvekili aldı (ysk.gov.tr 22.08.2023).

Sonuç

1923 ile 2023 yılları arasında Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde çeşitli siyasi partiler bulunmuştu. Bu partiler belli bir teamüle göre meclise girebiliyorlardı. Bu teamül dört yılda bir gerçekleşen ve halkın hür iradesine dayanan seçimlerdir. Demokratik bir şekilde yönetilen Türkiye Cumhuriyeti'nde halk kendisini seçebilecek yöneticilerini yüzyıldır seçebilmektedir. Ancak zaman zaman bu seçim sistemi içerisinde bazı aksamalar meydana gelmiştir. Bu aksamaların başında askeri darbeler gelir. Ancak yüzyıl boyunca tüm aksamalara rağmen seçme ve seçim sisteminin başarı ile uygulandığı görülmektedir.

Seçimlerden sonra mecliste var olan siyasi partiler bazen çok yüksek oy oranları ve milletvekili sayıları ile mecliste bulunabiliyorlardı. Bazı yıllar da yapılan seçimlerde halk tarafından düşük oy oranı aldıkları için meclise dahi giremedikleri dönemler mevcuttur. Bunun en belirgin örneği 1965 seçiminde halk tarafından %52 oy alabilen Adalet Partisi'dir. Adalet partisi tek başına iktidar olabiliyorken 1973 seçiminde %29 oy alabilmiştir. Bu durum da bizlere, siyasi partilerin belirli zamanlarda halk tabanında desteklendiği veya desteklenmediğini göstermektedir.

Tüm bu bilgileri bir sonuca bağlayacak olursak çalışmamızda bir yüzyıl boyunca mecliste bulunan siyasi partileri ele aldık. Bu siyasi partiler

halk tarafından seçilerek meclise girebilmişlerdi. Görev süreleri boyunca mecliste bulunmuşlardı. Görev süreleri dolunca tekrar seçim gerçekleşti ve bu süreç geçtiğimiz yüzyıl boyunca silsile şeklinde devam etmişti. Böylece yüzyıl boyunca hangi siyasi partilerin mecliste var olduğunu geniş bir perspektiften görebilmiş olduk. Bu bildiri “bilim etiği” literatürü üzerinden tartışma konusu olan araştırma ve yayın etiği çalışmalarına katkı sağlama adına bilim etiğinin sınırlarını tartışmaya açmaktadır. Bilim etiği tartışmalarının çoğunlukla araştırma ve yayın etiği ekseninde ele alınması, bilim alanının gittikçe neoliberal politikalar ile piyasayla bütünleşmesi gerçekliğini gözardı etmektedir. Dolayısıyla bilim etiği tartışmalarına yeni bir perspektif kazandırmayı amaç edinen bu çalışma bilim etiği tartışmalarını bilimin içinde bulunduğu ekonomi politik yapısal bağlam ekseninde ele almaktadır.

Kaynakça

Akgün, B. ve Çelik, M. (2020). TBMM'nin XVIII. Dönemi. *Yüzüncü Yılında TBMM*, II, Ankara, ss. 613-644.

Akşam Gazetesi, 16.04.1931.

Akşam Gazetesi, 27.03.1939.

Altunoğlu, M. (2015). *2015 Seçimleri ve Türkiye'de Hakim Parti Dönemi*, Seta.

Ataay, F. (2020). Ekonomik Kriz, Siyasi Kutuplaşma ve Terör Gölgesinde 1977 Seçimleri. *Yüzüncü Yılında TBMM*, II, Ankara, ss. 537-560.

Atılğan, G. ve Saraçoğlu, C. ve Uslu, A. (2015). *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Siyasal Hayat*, Yordam Kitap.

Ayata, A. ve Takkaç, H.S. (2021). *Türkiye'de Muhafazakar Sağ İktidarların Dış Politika Vizyonu*, Efe Akademi.

Aydoğan, P. (2020). Demokrasiye Geri Dönüş: Türk Parlamento Tarihinde XII. Dönem (1961-1965). *Yüzüncü Yılında TBMM*, II, Ankara, ss. 427-452.

Cumhuriyet Gazetesi, 06.12.1934.

Cumhuriyet Gazetesi, 27.05.1946.

Cumhuriyet Gazetesi, 03.05.1954.

Cumhuriyet Gazetesi, 30.11.1987.

Cumhuriyet Gazetesi, 01.03.1997.

Çakırbaş, A. (2020). *TBMM'de Gayrimüslim Milletvekilleri*, Hiperlink.

Demirel, A. (2014). *Tek Partinin İktidarı Türkiye'de Seçimler ve Siyaset*, İletişim.

Duran, B. ve Miş, N. ve Babacan, A. (2023). *Ak Parti ve Türkiye'nin Dönüşümü*, SET Vakfı.

Dursunoğlu, İ. (2022). *Türk Demokrasi Süreç, Yapı ve Tartışmalar*, Efe Akademi.

Erdoğan Tosun, G. (2020). Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde XX. Dönem (1995-1999).

Yüzüncü Yılında TBMM, II, Ankara, ss. 681-730.

Eroğul, C. (2014). *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, Yordam.

Gençkaya, Ö.F. (2020). XIX. Dönem TBMM Ve “Yeniden Koalisyonlar” Döneminin Başlangıcı. *Yüzüncü Yılında TBMM*, II, Ankara, ss. 645-681.

Gözler, K. (2011). *Anayasa Hukukunun Genel Teorisi*, 1, Ekin Basım.

Göknel, E. (2019). *Seçim Nasıl Kazanılır ve Osmanlı’dan Türkiye’ye Seçim Tarihi*, Kanak.

Gülcan, Y. (2001). *Cumhuriyet Halk Partisi*, Alfa.

İba, Ş. (2020). Parlamento Tarihimizde “II. Meclis”. *Yüzüncü Yılında TBMM*, I, Ankara, ss. 123-154.

Karataş, M. (2022). *Türk Demokrasi Tarihi Liderler, Partiler ve Seçimler*, Efe Akademi.

Kaynar, M.K. (2015). *Türkiye’nin 1950’li Yılları*. İletişim.

Kireççi, M.A. ve Çekiç, C.E. (2020). 1927 Seçimleri ve Sonuçları: Tek Partili Rejimin Temelleri. *Yüzüncü Yılında TBMM*, I, Ankara, ss. 155-180.

Komşuoğlu, A. (2020). 1969 Seçimleri Ve XIV. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi. *Yüzüncü Yılında TBMM*, II, Ankara, ss. 477-512.

Kurtcephe, İ. ve Beden, A. (2015). *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, Eğitim.

Küçük, A. (2020). IX. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi: Tek Parti Döneminin Sonu ve 14 Mayıs 1950 Seçimleri. *Yüzüncü Yılında TBMM*, I, Ankara, ss. 333-360.

Milliyet Gazetesi, 14.05.1950.

Milliyet Gazetesi, 27.10.1961.

Milliyet Gazetesi, 08.01.1975.

Miş, N. (2020). Parlamenter Demokrasinin 1954-1957 Arası Dönemi. *Yüzüncü Yılında TBMM*, I, Ankara, ss. 361-388.

Özkan, M. ve Çiftçi, S. (2020). V. Yasama Dönemi (1935-1939) Dünya Savaşı'nın Eşiğinde Tek Parti İktidarının Kurumsallaşması: Parti-Devlet Özdeşliği. *Yüzüncü Yılında TBMM, I*, Ankara, ss. 211-238.

Öztürk, Y. (2017). *Devrimler İsyancılar Darbeler*, DBY.

Sadoğlu, H. (2020). Bürokratik Vesayette Yol Ayrımı: XXIII. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi (2007-2011). *Yüzüncü Yılında TBMM, II*, Ankara, ss. 795-822.

Şavklı, C. (2020). 1957 Seçimleri ve XI. Dönem TBMM ve Faaliyetleri. *Yüzüncü Yılında TBMM, I*, Ankara, ss. 389-426.

Şık, Ş. (2022). *Seçim İstatistikleri 2009-2019*, YSK.

Tanör, B. (2019). *Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri*, Yapı Kredi.

Tekin, Y. ve Okutan Ç.M. (2020). TBMM'de VIII. Dönem: Tek Parti Rejiminin Sonu (1946-1950). *Yüzüncü Yılında TBMM, I*, Ankara, ss. 297-332.

Toktaş, Ş. ve Görür, S. (2020). Türk Siyasal Hayatından Görünümler: 1965 Genel Seçimleri ve Türkiye Büyük Millet Meclisi Dönemi (10/10/1965-11/10/1969). *Yüzüncü Yılında TBMM, II*, Ankara, ss. 453-476.

Tuncer, E. (2002). *Osmanlı'dan Günümüze Seçimler*, Tesav.

Türkan, E. ve Çınar, Ö. (2020). *Türkiye'de Yapılan Seçim İttifaklarının Seçim Sonuçlarına Etkisi*, Hiperlink.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2012). *Milletvekili Genel Seçimleri 1923-2011*, Bilgi.

Uyar, H. (1998). *Tek Parti Dönemi ve Cumhuriyet Halk Partisi*, Boyut.

Vakit Gazetesi, 01.03.1943.

Yılmaz, M. (2020). 1931 Seçimleri ve TBMM'nin IV.Dönemi (1931-1935). *Yüzüncü Yılında TBMM, I*, Ankara, ss. 181-210.

Yüksek Seçim Kurulu 1950-1977 Yılları Arası Milletvekili Genel Seçimleri. (t.y.). 22 Ağustos 2023 <https://www.ysk.gov.tr/tr/1950-1977-yillari-arasi-milletvekili-genel-secimleri/3007> tarihinde adresinden erişildi.

Yüksek Seçim Kurulu, <https://www.ysk.gov.tr/tr/1950-1977-yillari-arasi-milletvekili-genel-secimleri/3007>.

Zariç, S. (2021). 1983-93 Yılları Arasında Türk Siyasal Hayatında Anavatan Partisi ve Turgut Özal'ın Partideki Rolü, Hiperlink.